

נאמר של נייר

האם שיילוק פוצץ את מלון „המלך דויד“ * „מיפעל

ההזנה" במקום המועצה לתרבות ולאמנות * המשורר ששר על „שפמו

כשל מקק... של סטאלין * „הבולשיט האנגלי והתיאטרון הישראלי“

תיאטרון

גונדר שיילוק

לא רק עיתונאי מצרים עוסקים בהשוואת גיבורו של ויליאם שקספיר במחזהו הסוחר מוונציה. לפני קרוב לשנה העלה המחזאי הבריטי ממוצא יהודי, צ'ארלס מארוביץ, על קרשי הבמה בלונדון גירסה משלו להסוחר מוונציה, שגיבורו אינו אלא... מנחם בגין.

מנחם בגין

יחקה היהודי את תגובת הנוצרי?

מחזהו של מארוביץ מתחיל ברעש פיצוץ של מלון המלך דויד בירושלים. על הבמה מוצב הכותל המערבי, ולידו חבורה של אנשי אצ"ל ושיילוק (!) בראשם. מבכה את מות חבור בפיצוץ בית המלון ששימש מרכז לביורוקרטיה הבריטית בארץ-ישראל.

בגירסה חדשנית ומהפכנית זו למחזהו של שקספיר, נובעת שינאוה של שיילוק לאנתוניו לאי מכן שזה כינה אותו „בן כלבה יהודי“, אלא מכן שאנתוניו הוא סמל למישל הבריטי ולמדיניותו בארץ-ישראל. אנתוניו של שנת 1946 מייצג את שריהוץ דאן, ארנסט בווי, ואת המדיניות האנטי-ציונית של ממשלת קלמנט אטלי.

בהמשך גירסה זו, כאשר אנתוניו אינו מסוגל לעמוד בתשלום החוב לשיילוק, עומד זה על ביצועו של שטריהחוב. ועל תפארת הכותל המערבי מוסטת, ועל הבמה מתמקם לו בית-מישפט בריטי. במישפט מורשע שיילוק, הטוען דיברדי, הסיכום שלו: „...וכשנוצרי פוגע ביהודי, האם לא יחקה היהודי את תגובת הנוצרי? הודון שלימדתם אותנו, אותו אבצע, אבל הוא יתה נוקשה ויעלה על שלכם.“ ואל אולם בית-המישפט פורצים אנשי האצ"ל ובידיהם תת-מיקלעים ואקדחים. הם מכני-

* בראש תיכון פועלת פיצוץ מלון „המלך דויד“ בירושלים, ניצב מפקד האצ"ל, אז, מנחם בגין.
** הכוונה להתחייבות בריטניה להקמת בית לאומי, שניתנה ב„הצהרת בלפור“.

סים את הבריטים בפניה. שיילוק סוקר את אולם בית-המישפט ועוזב את הבימה. חבריו פותחים או באש לעבר הבריטים, והורגים אותם.

בראיון עיתונאי שהעניק המחזאי-במאי מארוביץ, הוא אמר דברים הראויים לעינו של מנחם בגין: „המחזה אומר, כי במצב של חוסר-צדק בסיסי כולם מפסידים. בי מחזה זה הבריטים מפסידים ליהודים, אבל אם תרחיב את הפרספקטיבה, אזי היהודים עלולים להפסיד ביחס לפלסטינים, ואז ייווצר הקונפליקט הסוציאלי-פוליטי הזה. המחזה שאתה קורא לו פרוציוני, אבל אני איני רואה אותו ככזה, מוציא מסקנות נגד הבריטים — שעשויות בקלות להיתרגם למסקנות נגד הישראלים ביחסם לבעיית הפליטים הערבים.“

אלא שבתיאטרון החיים, קשה לקרוא למחזאי בריטי ממוצא יהודי „אנטישמי“, על השימוש שהוא עושה בהמחשה בתי-זמננו לדמויות בדויות מן העבר.

צאן ברזל

200 מיליון

בימים אלה נתבשרנו כי משרד-האוצר תובע לקצץ 200 מיליון לירות מתקציב משרד-החינוך והתרבות. ולבטל את מיפעל ההזנה, שבו מסתייעים יותר מ-180,000 ילדים, בעיקר באזורי-פיתוח.

תקציב המועצה לתרבות ולאמנות של משרד-החינוך והתרבות גם הוא בסך בן 200 מיליון לירות. דומה ששיקולים הבורזנים את טובת החברה הישראלית, חייבים להביא העדפת 200 מיליון לירות במיפעל ההזנה, על-פני חלוקת מענקים וטובות-ההנאה לגלריה אינסופית של פונקציונרים תרבותיים, ומוסדות הנראים כמוסדות תרבות, שהקשר היחיד ביניהם לבין תרבות מצוי בתהליך ספיגתם את תקציבי סיבסוד התרבות כחבית הסרות-תחתית.

אין זה סוד שיוצרי התרבות האמיתיים בישראל אינם זקוקים ל„סיבסוד“ כלשהו, והם מצליחים לעמוד בתחרות על שוק צרכני התרבות כמו יצרני מקררים, מזגני-אוויר ותנורים ישראלים. הסרת חסינות הסיבסוד בכוחה להביא אך ורק ישועה לתרבות המקומית, שסרת העודף המסובסד שלה משול לילד בן שלושים שאביו בן השמונה מוליכו לטיול בעגלת-תינוקות, מבלי שיטרח ללמדו ללכת.

הסוד של קיום תרבות בלא סיבסוד פשוט ביותר. תיאטרות שיעלו מחזות טובים בליהוק טוב, יביאו את הקהל „ל-סיבסוד“ ברגליים. אם זמרי האופרה הישראליים ילמדו לשיר, יהיה גם מי שיאזין להם. אם סופרים יכתבו ספרים טובים, קהל הקוראים ירכוש אותם באותה מידה שהוא רכוש ספרים טובים המתורגמים לעיברית בלא סיבסוד. אם סופרים ירצו לנסוע להוצלארץ, הם יעשו חסד וימננו את נסיעותיהם מכיסם הפרטי, לפחות באותה מידה שהשרברבים, הוגגים והפחחים מממנים את נסיעותיהם שלהם. ואם משהו יגבר עליו יצרו וירצה להוציא לאור עיתון סיפרות, על הקוראים לממן עיתון זה באותה מידה שהם מממנים שבועון זה. ואם אלמנתו של חיים הוז הצפה להוציא את כתביה, שמעריציו ימננו זאת מכיסם. על כל פנים, אסור שימננו ו„סיבסוד“ שכאלה יבואו על חשבון מיפעל-ההזנה בעירות שכותה-אל כירוחם או מיגדל-העמק.

במילים אחרות: התרבות הטובה של ישראל נטאבילית ואינה נזקקת לסיבסוד.

הרגום

מנדלשטאם

בסוף שנת 1938, במחנה-הכפייה בטייגה של סיביר, מת מהתקף-לב המשורר הרוסי ממוצא יהודי אוסיפ מנדלשטאם. החודש ראה אור בעיברית ספר זיכרונותיה של אשתו, המתאר את סיבלו וחיייו של המשורר החשוב הזה במישטר הסובייטי, ואת חיי רעייתו שומרת הגחלת שלו. הספר מהווה תעודה הסרת-תקדים על שירה אמיתית, בלתי נתמכת או מסובסדת. שנכתבה בעור השיניים, שירה שבכוח שורותיה היה להפיג ייסורי כלואים במחנות-הכפייה של סטאלין. ספר זיכרונות זה הוא סיפור שקיעתה של התרבות הרוסית הגדולה בידי הקומוניזם הסטאליניסטי או, בלשונו של מנדלשטאם: „מה המשותף בין טיחר, נוב ופדיץ? לבין האינטליגנט הרוסי הר מסורתי? רק המישקפיים והשיניים הי תותבות...“

בנובמבר 1933 חיבר אוסיפ מנדלשטאם שיר שלא פורסם ועבר מפה לאוזן, ועסק בדמותו של סטאלין: בלי לחוש הארץ מתחתינו אנו חיים, / דיבורנו לא נישמע בעשרה עדים, / ובאשר יסיפיקו אפילו דיבור חצי / שם יזכר ההררי הקרמליני נאי, / אצבעותיו העבות כתולעים שמי נות, / והמילים כמישקולות פוד עשרה אמינות. / וצוחק שפמו העבה כשל מקק, / מגפיו מבריקים בתיפארת ברק, / אספסוף מנהיגים דקר-צוואר סובבו, / בחנפי חצאי-אדם מישחקו. / מי שורק, מי מילל, מי מייבב, / רק פיו דורבנות ומישמרות דובב, / כמפרזל פרסות דיני-נפשות חותך — / אל חמש, על ציפור הנפש, שוק על ירך, / וכל תליה לחכו כנועם תבלין, / ורוחב חזהו של אוסטיו (תירגם: עזרא זוסמן).“

בדומה לשירו של מנדלשטאם, מציג סיפרה של אשתו תמונת מצב של תרבות בלחץ. תרבות כפייתית שאנשיררו נהגים בה כקצבים. מתוארת שם מסיבה הנערכת בביתם של מנדלשטאמים, כאשר עדיין היה להם בית, שבמהלכה תוקף סרגיי בורודין את נאדייודה, תקרית זו מובאת לשיפוטו של „בית-דין תברים“ של סופר רים, בראשותו של אלכסיי טולסטוי... הפוסק שהאשמה כולה מוטלת על המנדל-שטאמים. ברוב חימתו מהר אוסיפ ללניני גרד וסטר על לחיו של טולסטוי, שצועק

* נאדייודה מנדלשטאם, תיקוות ה-שיר (ברוסית: התפייטות), סידרת „אופ-קיס“, הוצאת „עם עובד“, 15 עמודים.
** סופרים סובייטים בני טיפוחיו של המישטר, שהשפיעו גם על הריאליזם-הסוציאליסטי בספרות העיברית של סוף שנות ה-30 וראשית ה-40.
*** לא מחברו של „מיחמה ושלום“.

בקול-יקולות, ובנוכחות עדים, כי יסגור בפני מנדלשטאם את כל הוצאות הספרים, לא ירשה שידיפסו את יצירותיו ויגרש אותו ממוסקבה.

בהתייחסה למאסרו של בעלה, שואלת נאדייודה: „לא חסרו סיבות למאסרו של (מנדלשטאם). יכלו לאוסרו בשל שיריו ודיעותיו בנושא הספרות, או בשל שיר מסויים שלו על סטאלין. יכלו לאוסרו גם בשל סטירת-הלחי שסטר לטולסטוי...“ הווי זה של רצה תרבות, ובית-דין חבריים של סופרים, ואוירת הטרור הי-סטאליני כולה, מביאה בספר לאימרות כמו: „העיקר למצוא את האדם — סעיף אשמה ימצא המיד“, ורק טבעי הוא, שהמהלך שאחרי זה הוא ציטוט מדברי הסופר דימאן בידיאני, האומר לבוריס פטרנק ש„קוטלים את השירה הרוסית ביריות מדויקות.“

אלא שארבעים השנים שחלפו מאז מותו של אוסיפ מנדלשטאם מוכיחות כאלף עדים, שמשורר במעלתו לא ניתן להרוג. כל שניתן הוא לחסל את גופו, והמערכת הסובייטית חסלה את גופו בשיטות של שיברון לב המשורר. אלמנתו מספרת כיצד מסדיר ויצ'סלאב מולוטוב פנטיה ל-מנדלשטאם בשיא פיריונו השירי, וזאת בעבור: „פועלו הרב בתחום הספרות הרוסית, ובגלל חוסר האפשרות להשתמש בשירותיו...“ וחוסר אפשרות זה מוגדר באנציקלופדיה הסיפרותית הסובייטית מ-שנת 1932 בנוסח: „יצירתו של מנדלשטאם משמשת מבע אמנותי לתודעת הבורגנות הגדולה בתקופה שבין שתי מהפכות...“

אויסיפ מנדלשטאם

סטירה לטולסטוי

פאטאלים קיצוני וצינת אדישות פנימית לכל המתרחש...“

סטאלין הניח את השפופרת

כאשר נאסר מנדלשטאם לראשונה ב-1934, פנה בוריס פטרנק לזוכארין, שמילא אז מקום ניכבד בצמרת, וזה פנה לסטאלין, שהתקשר טלפונית אל פטרנאק ונזף בו, ושאל אותו מדוע לא פנה אל אירגוני הסופרים או „אלי“, ולא השתדל

* מאוחר יותר שריהוץ המדיני ** הכוונה: בין מהפכת 1905 למהפכת 1917.